

Nyfödd historia

Det finns olika åsikter om när det förgångna blir begriplig historia. En del anser att det krävs närapå en mansålder, andra tycker att man kan utforska redan gårdagen som ett historiskt fenomen. De flesta stannar vid något där emellan. En balanserad historisk analys förutsätter pålitliga och inbördes oberoende källor, vilka i praktiken inte kan samlas ihop på kort varsel.

Men vem orkar vänta på att politiker och andra aktiva samhällsaktörer eventuellt överlåter sina anteckningar och andra dokument till arkiven? Åtminstone inte den historiker eller journalist som får till uppdrag att skriva om t.ex. ett 2–3 år gammalt brytningsskede. Då gäller det att taga vad man haver: skrytande memoarer, konstruerade dagböcker, smutskastande pamfletter, lösryckta löpsedlar, hafsig videoband, snuttifierade webbfiler.

Den brittiske historikern Timothy Garton Ash har i sin internationella bestseller *History of the Present* (1999), som förövrigt också finns tillgänglig i billig svensk pocketversion, lyft en lans för den nyfödda historien. Enligt honom ökar behovet av samtidshistoriska översikter i takt med att massmediernas intresse börjat riktas snarast mot framtiden.

Den stora utmaningen är att skriva eller på något annat sätt producera samtidshistorisk kunskap som inte tjänar politiska eller ideologiska syften. Under kalla kriget var det ytterst svårt att skriva en undersökning om Urho Kekkonen som inte på något sätt fick en dagspolitisk innebörd.

Memoarlitteraturen är ett kapitel för sig. Memoarer är i regel skrivna i en naivt rättfärdigande anda. Men vanligtvis finner forskaren i dem ändå en uppsättning fixa idéer och fotografiskt noggranna impressioner som i all sin subjektivitet är nog så informativa. De avslöjar nämligen hur memoarförfattarna vill att man skall minnas dem.

En alltid fungerande metod är att kontrastera konkurrenters memoarer med varandra. Läs Paavo Väyryns och Mauno Koivistos omfattande memoarer parallellt och finn hur de vimlar med episoder som blir förklarliga endast genom en dylik kontrastering. Och när Kalevi Sorsas hågkomster från hans ministära mandomsår väl har utkommit kan många nyckelfrågor återigen framstå i ny dager.

I Sverige är det mycket knepigare att på detta sätt försöka gestalta samtidens politiska historia. Svenska Akademiens ledamöter tömmer välartikulerade slaskhinkar i varandras nackar och visst behärskar det övriga kulturfolket också sofistikerat råskäll, men på den politiska fronten handlar det om att ”en svensk socialdemokrat tiger”.

Socialdemokraternas långvariga hegemoni i Sverige har många samhällliga och valtekniska förklaringar, men granskar man fenomenet ur maktbrukets synvinkel är det uppenbart att den förutsatt en sluten och trogen toppkader. Ingen ledande socialdemokrat har någonsin skrivit fula ord om Per Albin Hansson, Tage Erlander eller Olof Palme.

Detta är också en väsentlig orsak till att det fortfarande saknas en vetenskapligt hållbar och sammanhängande biografi över den tragiskt bortgångne Palme. Strax före mordets 15-årsdag utkom visserligen en dokumenterad bok om den unge borgerlige Palme, men den väckte ramaskri, eftersom författaren vågar påstå att den gode Olof blev sosse av rent och skärt maktbegär.

Av samma skäl har svenskarna haft svårt få igång en kritisk diskussion om sin retoriskt mångbottnade utrikespolitik under kalla kriget. När politikerna håller tyst och arkiven dessutom ännu är slutna blir det just inget att hänga i julgranen. Men tack och lov kan man ju alltid skriva om Karl den tolfte!

Henrik Meinander, Hufvudstadsbladet (HBL) 11.3.2001